

Сенс піклування про сотворений світ

ДЖОН ХРИСАВГІС

1 ТРАВНЯ 2019

Фото: Recom Farmhouse, Christian Schmidt

Писання й Отці Церкви

Розмірковуючи про опіку над сотворінням, ми часто обмежуємося аспектами, пов'язаними з фінансовою підтримкою. Вельми поширений переклад грецького терміну «ойкономія» як «опікування» чи «економія» теж не дуже допомагає, бо призводить і до лінгвістичної, і до

концептуальної редукції цього значущого слова, взятого з Писання. Унаслідок цього ми звужуємо сферу застосування біблійного віровчення в питаннях свого місця та ролі у світі й нехтуємо глибиною церковної традиції – та ще й тоді, коли ці питання виявляються важливішими й вирішальнішими, ніж будь-коли раніше.

Якщо ми поглянемо на Отців Церкви, то побачимо, що вони надають найбільшій ваги саме ойкономії (опікуванню чи економії), сприймаючи її як ширшу, усеохопну концепцію одкровення і спасіння, ототожену з Божим баченням і Його бажанням спасти світ. Для великих учителів-богословів і майстрів духовного життя тут насправді йдеться, по-перше, про наше спасіння через усеосяжну любов Бога до людства, а по-друге, про універсальне співчуття Творця до творіння. На превеликий жаль, у якийсь момент ми звели сенс піклування про сотворений світ до суто грошового виміру, який насамперед виявляється у фінансових пожертвах благодійним організаціям. Імовірно, це результат однобічного тлумачення Писання й зашкарублених поглядів сучасного суспільства.

Усе це, безумовно, не лише впливає на розуміння морального обов'язку, який ми, люди, маємо одне щодо одного, а й неминуче спотворює світогляд, що формує нашу моральну відповідальність за сотворений світ. Обмежуючи увагу божественними заповідями, зверненими суто на співчуття до людини, ми незмінно вилучаємо з Писання виразний наказ опікуватися творінням. А проте ці два виміри християнського життя нерозривно пов'язані. Без екологічної чутливості не можна досягти поступу в моральному законі щодо людини. Те, як ми ставимось до Божого творіння в природі, по суті, віддзеркалює нашу повагу до осіб, сотворених «за образом і подобою Божою». Природі необхідно відповідати з тою самою ніжністю, яку ми покликані звертати до людей.

Зрештою, усі наші духовні діяння вимірюються їхнім впливом на сотворений світ. А цінність усіх наших екологічних виборів, урешті-решт, визначена їхнім впливом на бідних.

Гріх зневаги; пиха панування

Тож не дивно, що Вселенський Патріарх Варфоломій вразив як богословів, так і мирян, коли проголосив недбалість і байдужість до навколишнього середовища рівнозначними гріху. Вважати гріх лише негативним впливом поведінки на інших осіб чи на спільноти, цілковито ігноруючи екологічні й космологічні наслідки учинків (або бездіяльності), – це просто хибно. Як зауважив Його Всесвятість у Санта-Барбарі 1997 року: «Призводити до вимирання видів і знищували біологічне різноманіття Божого творіння, руйнувати цілісність Землі, породжуючи

кліматичні зміни, здирати з поверхні планети природні ліси та плюндрувати водно-болотні угіддя, забруднювати отруйними речовинами води, ґрунти, повітря, біологічні форми життя нашої планети – усе це для людини гріх».

Покликання й завіт плекати й піклуватися про сотворений світ – головна причина, через яку Бог поселив Адама і Єву в Едемському саду (див. Бут 2, 15). Фразу «щоб порати його і доглядати його» я волію перекладати (докладніше і буквальноніше, послуговуючись грецькою Септуагінтою) як «служити йому та зберігати його». Звісно, хмизу в вогонь підкинуло ще й хибне тлумачення біблійного поняття «панування» (див. Бут 1, 28; Пс 8, 5-8) як безсоромно, егоцентричного й корисливого володіння чимось. Зрештою, «володарювання належне тільки Господу» (Пс 22, 28/29). Будь-яка форма панування над творінням означає правління в любові, мирі та справедливості Творця. Чи то через страх поганського ідолопоклонства, чи то через власний зарозумілий егоїзм ми, поза сумнівом, століттями переоцінювали унікальну роль людства. Антропоцентризм – це «первородний гріх», приваблива спокуса, якій усі так чи інакше піддаються і яка неабияк обтяжує наше майбутнє й діяльність. «Все створіння разом понині стогне і разом страждає у тяжких муках [...] очікуючи усиновлення, визволення нашого тіла» (Рим 8, 22-23).

Що я можу зробити?

Сьогодні є численні практичні ідеї, доступні як парафіям, так і сім'ям, що прагнуть усвідомити свій екологічний вплив на планету й людей. Деякі православні парафії – і навіть більше сестринських християнських спільнот – уже зробили перші кроки або й досягли значного прогресу на цьому шляху. Шукати в них настанов і пропонувати поради іншим – це, безумовно, фундаментальна форма співіснування й сопричастя. З іншого боку, часто парафії мають змогу проконсультуватися з екологами й енергоаудиторами, чиї послуги вільно надають місцеві громади.

Парафії й парафіяни якісно змінити б ситуацію, якби стали чутливішими до того, що використовують (енергоощадні лампи, системи опалення чи охолодження), що можуть використати повторно (перероблений папір, пакети, картриджі, скляний посуд і столові прилади), що марнують (електроенергію, воду, тепло, навіть чашки й тарілки) і що роблять (спільно послуговуються автомобілями чи підтримують місцеве виробництво).

Найважливіше, однак, що ми всі здатні навчитися обходитися й жити з меншими витратами. Радикальна зміна поглядів на майбутнє й сьогодення – єдина умова для переміни бачення

самих себе. Баланс світу було зруйновано. Екологічну кризу не розв'яжуть сентиментальні гасла й смайлики; здолати її можна самозреченням – виходом з егоцентризму, навчанням самоконтролю й самообмеження, здатністю сказати «ні» або «достатньо».

Як на мене, саме тут криється суть проблеми. Ми насправді не хочемо – ба більше, агресивно опираємося будь-яким заклинам – жити простішим життям. Ми втратили духовність простоти й поміркованості. Постає питання: як жити так, щоб схилитися до гармонії, а не до поділу? Як щоденно визнавати, що «Господня є земля» (Пс, 23/24, 1)?

У цьому сенсі опіка над сотворінням відчиняє двері до чогось значно більшого за кишені й руки, які ми пропонуємо благодійним установам та іншим проектам, що звільняють від оподаткування. Воно відкриває наші очі й серця на належні й гармонійні взаємини між усіма Божими створіннями. Навчитися відмовлятися в душі самоконтролю означає навчитися віддавати в душі спільного користування. Ідеться про можливість знайти спосіб життя, що спрямує нас до вдячності та щедрості, а не до заздрощів і жадоби.

Чи я підзвітний?

Й у Старому, і в Новому Завіті є численні пов'язані з соціальними й екологічними аспектами уривки, що допомагають нам зрозуміти принципи й особливості опіки над сотворінням; у світлі ж нашого остаточного звітування в день Суду це доручення набуває ще більшої актуальності. Про це нам говорить притча Христа про вірного та кмітливого управителя в Євангелії від Луки (див. гл. 12), яка закінчується попередженням: «Від усякого, кому дано багато, багато від нього й вимагатимуть; а кому повірено багато, від того більше зажадають» (в. 48). Загал навряд чи погодиться з цим віршем на політичному рівні, проте він заслуговує пильної уваги на рівні духовному: «Щасливий той слуга, пан якого, прийшовши, знайде, що він так робить» (в. 43).

Як і слугу з притчі, Господь притягне нас до відповідальності: «Що я про тебе чую? Дай звіт про твоє управління» (Лк 16, 2). Нас, безумовно, судитимуть за знущання над землею, довіреною нам для «збереження»; за несправедливий розподіл її ресурсів поміж людьми, яким ми покликані «служити»; за спустошення, яке принесли Божому творінню ті, хто несправедливо узурпував право керувати сотвореним і гордовито наділив себе правом маніпулювати ним; за експлуатацію бідних (зокрема бідних націй) багатими (зокрема багатими країнами).

Якщо ми, дозволивши собі стати чутливішими, відкриємося до людей і до творіння, то розпізнаємо нерозривний зв'язок своєї історії з долею всього світу. Тоді ми сприйматимемо

всесвіт у його незбагненній взаємопов'язаності, неодмінно відчуватимемо дух Божий у легкому вітерці й чутимемо пульс власного життя в серцебитті тюленя.

Текст уперше опублікований у часописі «Orthodox Observer». *З англійської переклала Галина Помилуйко.*

ДЖОН ХРІСАВГІС

1 ТРАВНЯ 2019